

De Tijdmachine

H. G. Wells

Voorwoord

De idee van een machine die door de tijd reist – in staat om de menselijke geest te verplaatsen naar elk punt in de eeuwigheid – heeft een bijzondere aantrekkingskracht op de verbeelding. Het biedt een breed veld voor speculatie over de vooruitgang van het menselijk ras, over onze huidige inspanningen en over de uiteindelijke uitkomst van de krachten die nu aan het werk zijn.

Deze speculaties vormen de basis van het onderstaande verhaal. Het is een poging om de kunstmatige voorwaarden die een dergelijke reis mogelijk zouden maken, op een begrijpelijke manier te beschrijven, en om de ervaringen van een tijdreiziger te schetsen op een wijze die zowel vermakelijk als plausibel is.

De lezer zal merken dat ik de mechanische details van de Tijdmachine zo summier mogelijk heb gehouden. Ik heb dit gedaan omdat elke gedetailleerde beschrijving van een complexe uitvinding onvermijdelijk de aandacht zou afleiden van het menselijke aspect, en omdat ik vrees dat een te technische uitleg de illusie zou verstoren die een verhaal als dit nastreeft.

Het verhaal is geschreven met het oog op de algemene lezer, niet op de wetenschappelijke specialist. Ik heb getracht de filosofische implicaties van tijdreizen te verkennen, en de mogelijke gevolgen voor de toekomst van de mensheid te schetsen, zonder al te diep in te gaan op de wiskundige of fysieke theorieën die eraan ten grondslag liggen.

Mocht de lezer geneigd zijn dit alles als louter fantasie te beschouwen, dan is dat zijn goed recht. Maar ik hoop dat hij, al is het maar voor even, bereid is de mogelijkheid te overwegen dat de grenzen van het mogelijke verder reiken dan wij thans vermoeden.

H.G. Wells 1895

Inhoudsopgave

I. Inleiding	6
II. De Machine	12
III. De Terugkeer van de Tijdreiziger	16
IV. Tijdreizen	22
V. In het Gouden Tijdperk	28
VI. De Ondergaan van de Mensheid	33
VII. Een Plotselinge Schok	40
VIII. Verklaring	47
IX. De Morlocks	59
X. Wanneer de Nacht Kwam	65
XI. Het Paleis van Groen Porselein	72
XII. In de Duisternis	79
XIII. De Val van de Witte Sfinx	86
XIV. Het Verdere Visioen	90
XV. De Terugkeer van de Tijdreiziger	96

I. Inleiding

De Tijdreiziger (want zo zullen we hem gemakshalve noemen) was een ingewikkelde materie aan het uiteenzetten aan ons. Zijn lichtgrijze ogen schitterden en twinkelden, en zijn gewoonlijk bleke gezicht was rood aangelopen en bezield. Het vuur brandde helder, en de zachte gloed van de gloeilampen in de zilveren lelies ving de belletjes op die flitsten en voorbijgingen in onze glazen. Onze stoelen, die zijn eigen uitvindingen waren, omarmden en streelden ons eerder dan dat ze zich lieten zitten, en er hing die luxueuze sfeer na het diner, waarin het denken gracieus vrijloopt van de ketenen der precisie. En hij legde het ons zo voor – de punten markeren met een magere wijsvinger – terwijl wij zaten en lui zijn ernst bewonderden over dit nieuwe paradox (zoals wij het zagen) en zijn vruchtbaarheid.

“Jullie moeten me zorgvuldig volgen. Ik zal één of twee ideeën moeten bestrijden die bijna universeel aanvaard zijn. De meetkunde bijvoorbeeld die jullie op school leerden, is gebaseerd op een misvatting.”

“Is dat niet een beetje veel om mee te beginnen?” zei Filby, een twistziek persoon met rood haar.

“Ik bedoel niet dat jullie iets moeten accepteren zonder redelijke grond. Jullie zullen spoedig toegeven wat ik van jullie nodig heb. Jullie weten natuurlijk dat een wiskundige lijn, een lijn zonder dikte, geen werkelijk bestaan heeft. Hebben ze jullie dat geleerd? Ook een wiskundig vlak niet. Dat zijn louter abstracties.”

“Dat is in orde,” zei de Psycholoog.

“Evenmin kan een kubus, die alleen lengte, breedte en dikte heeft, een werkelijk bestaan hebben.”

“Daar protesteer ik tegen,” zei Filby. “Natuurlijk kan een vast lichaam bestaan. Alle echte dingen –”

“Dat denken de meeste mensen. Maar wacht even. Kan een ogenblikkelijke kubus bestaan?”

“Ik volg je niet,” zei Filby.

“Kan een kubus die helemaal geen tijd duurt, een werkelijk bestaan hebben?”

Filby werd peinzend. “Duidelijk,” ging de Tijdreiziger verder, “moet elk echt lichaam uitbreiding hebben in vier richtingen: het moet Lengte, Breedte, Dikte en – Duur hebben. Maar door een natuurlijke zwakheid van het vlees, die ik zo dadelijk zal uitleggen, neigen we ertoe dit feit over het hoofd te zien. Er zijn eigenlijk vier dimensies, drie die we de drie vlakken van de Ruimte noemen, en een vierde, de Tijd. Er is echter een neiging om een onwerkelijk onderscheid te maken tussen de eerste drie dimensies en de laatste, omdat onze bewustzijn zich intermitterend in één richting langs de laatste beweegt, van het begin tot het einde van ons leven.”

“Dat,” zei een heel jonge man, die krampachtige pogingen deed om zijn sigaar weer aan te steken boven de lamp; “dat... heel duidelijk inderdaad.”

“Nu, het is heel opmerkelijk dat dit zo uitgebreid over het hoofd wordt gezien,” vervolgde de Tijdreiziger, met een lichte toename van opgewektheid. “Dit is eigenlijk wat bedoeld wordt met de Vierde Dimensie, hoewel sommige mensen die over de Vierde Dimensie praten niet weten wat ze bedoelen. Het is slechts een andere manier om naar de Tijd te kijken. Er is geen verschil tussen Tijd en een van de drie dimensies van de Ruimte behalve dat ons bewustzijn erlangs beweegt. Maar sommige dwaze mensen hebben de verkeerde kant van dat idee te pakken. Jullie hebben allemaal gehoord wat ze te zeggen hebben over deze Vierde Dimensie?”

“Ik niet,” zei de Provinciale Burgemeester.

“Het is gewoon dit. Dat de Ruimte, zoals onze wiskundigen hem beschouwen, gesproken wordt van als drie dimensies hebbend, die men Lengte, Breedte en Dikte kan noemen, en altijd definieerbaar

is door verwijzing naar drie vlakken, elk haaks op de andere. Maar sommige filosofische mensen hebben zich afgevraagd waarom juist drie dimensies – waarom niet een andere richting haaks op de andere drie? – en hebben zelfs geprobeerd een Vier-Dimensionale meetkunde te construeren. Professor Simon Newcomb legde dit nog maar een maand geleden uit aan de New York Mathematical Society. Jullie weten hoe op een vlak oppervlak, dat slechts twee dimensies heeft, we een figuur van een driedimensionaal vast lichaam kunnen voorstellen, en op dezelfde manier denken zij dat met modellen van drie dimensies ze er een van vier zouden kunnen voorstellen – als ze het perspectief ervan meester konden worden. Begrijpen jullie?”

“Ik denk het wel,” mompelde de Provinciale Burgemeester; en, zijn wenkbrauwen fronsend, verviel hij in een introspectieve toestand, zijn lippen bewegend als iemand die mystieke woorden herhaalt. “Ja, ik denk dat ik het nu zie,” zei hij na enige tijd, opklarend op een nogal voorbijgaande manier.

“Wel, ik vind het niet erg om jullie te vertellen dat ik al enige tijd werk aan deze meetkunde van Vier Dimensies. Sommige van mijn resultaten zijn curieus. Bijvoorbeeld, hier is een portret van een man op achtjarige leeftijd, een ander op vijftien, een op zeventien, een op drieëntwintig, en zo door. Dit zijn duidelijk secties, als het ware, Driedimensionale representaties van zijn Vier-Dimensionale wezen, dat vast en onveranderlijk is.

“Wetenschappelijke mensen,” ging de Tijdreiziger verder, na de pauze die nodig was voor de juiste assimilatie hiervan, “weten heel goed dat Tijd slechts een soort Ruimte is. Hier is een populair wetenschappelijk diagram, een weerrecord. Deze lijn die ik met mijn vinger trek toont de beweging van de barometer. Gisteren was hij zo hoog, gisterennacht daalde hij, vanochtend steeg hij weer, en zo zachtjes omhoog tot hier. Zeker heeft het kwik deze lijn niet getrokken in een van de dimensies van de Ruimte die algemeen erkend worden? Maar zeker heeft het zo'n lijn getrokken, en die lijn

moeten we daarom concluderen dat hij langs de Tijd-Dimensie liep.”

“Maar,” zei de Medicus, hard starend naar een kooltje in het vuur, “als Tijd echt slechts een vierde dimensie van de Ruimte is, waarom is hij dan, en waarom is hij altijd geweest, beschouwd als iets anders? En waarom kunnen we niet in de Tijd bewegen zoals we in de andere dimensies van de Ruimte bewegen?”

De Tijdreiziger glimlachte. “Bent u er zo zeker van dat we vrij kunnen bewegen in de Ruimte? Rechts en links kunnen we gaan, achteruit en vooruit vrij genoeg, en mensen hebben dat altijd gedaan. Ik geef toe dat we vrij bewegen in twee dimensies. Maar hoe zit het met op en neer? De zwaartekracht beperkt ons daar.”

“Niet precies,” zei de Medicus. “Er zijn ballonnen.”

“Maar vóór de ballonnen, afgezien van krampachtige sprongen en de oneffenheden van het oppervlak, had de mens geen vrijheid van verticale beweging.”

“Toch konden ze een beetje op en neer bewegen,” zei de Medicus.

“Makkelijker, veel makkelijker neer dan op.”

“En u kunt helemaal niet in de Tijd bewegen, u kunt niet weggkomen van het huidige moment.”

“Mijn waarde heer, dat is precies waar u fout zit. Dat is precies waar de hele wereld fout zit. We komen altijd weg van het huidige moment. Onze mentale existenties, die immaterieel zijn en geen dimensies hebben, gaan langs de Tijd-Dimensie met een uniforme snelheid van de wieg tot het graf. Net zoals we neer zouden reizen als we ons bestaan begonnen vijftig mijl boven het aardoppervlak.”

“Maar de grote moeilijkheid is dit,” onderbrak de Psycholoog. “U kunt zich bewegen in alle richtingen van de Ruimte, maar u kunt zich niet bewegen in de Tijd.”

“Dat is de kern van mijn grote ontdekking. Maar u zit fout door te zeggen dat we ons niet in de Tijd kunnen bewegen. Bijvoorbeeld,

als ik een incident heel levendig herinner, ga ik terug naar het moment van het gebeuren: ik word afwezig, zoals u zegt. Ik spring even terug. Natuurlijk hebben we geen middelen om langer terug te blijven in de Tijd, net zomin als een wildeman of een dier zes voet boven de grond kan blijven. Maar een beschaafd mens is in dit opzicht beter af dan de wildeman. Hij kan tegen de zwaartekracht op in een ballon, en waarom zou hij niet hopen dat hij uiteindelijk zijn drift langs de Tijd-Dimensie kan stoppen of versnellen, of zelfs omkeren en de andere kant op reizen?”

“Oh, dit,” begon Filby, “is allemaal –”

“Waarom niet?” zei de Tijdreiziger.

“Het is tegen de rede,” zei Filby.

“Welke rede?” zei de Tijdreiziger.

“Je kunt met argumenten zwart wit maken,” zei Filby, “maar je zult me nooit overtuigen.”

“Mogelijk niet,” zei de Tijdreiziger. “Maar nu beginnen jullie het doel van mijn onderzoek naar de meetkunde van Vier Dimensies te zien. Lang geleden had ik een vaag vermoeden van een machine _”

“Om door de Tijd te reizen!” riep de Heel Jonge Man.

“Die onverschillig in elke richting van Ruimte en Tijd zal reizen, zoals de bestuurder bepaalt.”

Filby tevreden stelde zich met lachen.

“Maar ik heb experimentele verificatie,” zei de Tijdreiziger.

“Het zou opmerkelijk handig zijn voor de historicus,” suggereerde de Psycholoog. “Men zou terug kunnen reizen en het aanvaarde verslag van de Slag bij Hastings verifiëren, bijvoorbeeld!”

“Denk je niet dat je aandacht zou trekken?” zei de Medicus. “Onze voorouders hadden geen grote tolerantie voor anachronismen.”

“Men zou zijn Grieks rechtstreeks van de lippen van Homerus en Plato kunnen halen,” dacht de Heel Jonge Man.

“In dat geval zouden ze je zeker laten zakken voor het Little-go. De Duitse geleerden hebben het Grieks zoveel verbeterd.”

“Dan is er de toekomst,” zei de Heel Jonge Man. “Denk eens na! Men zou al zijn geld kunnen investeren, het laten opbouwen met rente, en vooruit haasten!”

“Om een samenleving te ontdekken,” zei ik, “opgericht op een strikt communistische basis.”

“Van alle wilde extravagante theorieën!” begon de Psycholoog.

“Ja, zo leek het mij ook, en daarom heb ik er nooit over gesproken tot –”

“Experimentele verificatie!” riep ik. “Je gaat dat verifiëren?”

“Het experiment!” riep Filby, die hersenmoe werd.

“Laten we in ieder geval je experiment zien,” zei de Psycholoog, “hoewel het allemaal onzin is, weet je.”

De Tijdreiziger glimlachte rond naar ons. Toen, nog steeds vaag glimlachend, en met zijn handen diep in zijn broekzakken, liep hij langzaam de kamer uit, en we hoorden zijn slippers schuifelen langs de lange gang naar zijn laboratorium.

De Psycholoog keek ons aan. “Ik vraag me af wat hij heeft?”

“Iets van een goocheltruc of zo,” zei de Medicus, en Filby probeerde ons te vertellen over een goochelaar die hij in Burslem had gezien, maar voordat hij zijn inleiding af had, kwam de Tijdreiziger terug, en Filby's anekdote stortte in.